

РОЗДІЛ II. КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 341.354: 347.464

ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНОСТІ ОБОВ'ЯЗКОВОГО ДОСУДОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ВАНТАЖІВ ЗАЛІЗНИЧНИМ ТРАНСПОРТОМ

Драпайло Ю.З., к.ю.н., доцент

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
вул. Фонтанська дорога, 23, м. Одеса, Україна
ulian_onua@ukr.net*

Досліджено проблеми конституційності обов'язкового досудового врегулювання спорів під час здійснення міжнародних перевезень вантажів залізничним транспортом як складової досудового врегулювання спорів, що є специфічним інститутом господарського процесуального права. З огляду на думки інших учених наведено власну позицію щодо недоцільності обов'язковості претензійного порядку врегулювання господарських спорів як передумови подання позову. Висловлено тезу про невідповідність ч.2 ст.124 Конституції України положенням міжнародних договорів у сфері перевезень вантажів залізничним транспортом, які передбачають обов'язкове звернення до порушника з претензією до подання позову.

Ключові слова: досудове врегулювання спорів, претензія, перевезення вантажів, залізничний транспорт, неконституційність.

ПРОБЛЕМА КОНСТИТУЦИОННОСТИ ОБЯЗАТЕЛЬНОГО ДОСУДЕБНОГО УРЕГУЛИРОВАНИЯ СПОРОВ ПРИ ОСУЩЕСТВЛЕНИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ ПЕРЕВОЗОК ГРУЗОВ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНЫМ ТРАНСПОРТОМ

Драпайло Ю.З.

*Национальный университет «Одесская юридическая академия»,
ул. Фонтанская дорога, 23, г. Одесса, Украина
ulian_onua@ukr.net*

Исследованы проблемы конституционности обязательного досудебного урегулирования споров при осуществлении международных перевозок грузов железнодорожным транспортом как составляющей досудебного урегулирования споров, которое является специфическим институтом хозяйственного процессуального права. С учетом позиций других ученых указана собственная позиция относительно нецелесообразности обязательного претензионного порядка урегулирования хозяйственных споров как предпосылки подачи иска. Высказан тезис о несоответствии ч.2 ст.124 Конституции Украины положениям международных договоров в сфере перевозок грузов железнодорожным транспортом, которые предусматривают обязательное обращение с претензией до подачи иска.

Ключевые слова: досудебное урегулирование споров, претензия, перевозка грузов, железнодорожный транспорт, неконституционность.

PROBLEMS OF CONSTITUTIONALITY OF MANDATORY PRE-TRIAL SETTLEMENT OF DISPUTES IN INTERNATIONAL CARGO TRANSPORTATION BY RAILWAY TRANSPORT

Drapaylo Y.Z.

*National university "Odessa law academy", str. Fontanska Doroha, 23, Odessa, Ukraine
ulian_onua@ukr.net*

Problems of constitutionality of mandatory pre-trial settlement of disputes in international cargo transportation by railway transport as part settlement of disputes that are specific legal institute of economic procedural law are researched in the article.

Changes of legal institute of pre-trial (claim) settlement of disputes in economic procedure from 1991 to the present in the historical aspect are viewed in the article.

The views of scientists regarding the necessity of re-trial (claim) settlement of disputes in economic procedure of Ukraine are considered.

The main advantages of pre-trial (claim) procedure are defined: 1) increasing of workload of economic courts and excessive length of trials; 2) inefficient spending of public revenues in the administration of justice; 3) the ability to save the business relationship between the parties to the dispute; 4) the fastest remedy lender.

The main disadvantages of pre-trial (claim) procedure are defined: 1) tightening resolve a commercial dispute; 2) lack of responsibility for failure to return the original documents filed as attachments to the complaint; 3) lack of opportunities due consideration to receive claims act prejudicial nature; 4) lack of legal implementation mechanism recognized claims.

Taking into account the views of other scientists it is presented the own position of the author of this article, which is in the fact that, firstly, the current state of legal provisions of pre-trial (claim) procedure in a whole meet the demands of subjects of economic activity, secondly, obligation of pre-trial (claim) order of settlement of economic disputes as precondition for action is inappropriate and is not subject to consolidation in economic-procedural legislation of Ukraine.

The thesis of non-compliance with the Constitution the provisions of international treaties in the sphere of international cargo transportation by rail which have mandatory provisions of pre-trial (claim) order of settlement of economic disputes as precondition for action is suggested. It's determined that the solution of problem of contradictory judicial practice of the Supreme Economic Court of Ukraine, which recognizes the mandatory of pre-trial (claim) order of settlement of economic disputes as precondition for action, may be an appeal to the Constitutional Court of Ukraine on the official interpretation of part 2 of art. 124 of the Constitution of Ukraine in the context of its relationship with the international treaties that establish mandatory pre-trial order of settlement of economic disputes.

Key words: pre-trial settlement of disputes, claim, cargo transportation, railway transport, unconstitutionality.

Перевезення вантажів залізничним транспортом як різновид господарської діяльності опосередковується відповідними господарськими правовідносинами між суб'єктами господарювання (вантажовідправниками, підприємствами залізниці) та суб'єктами господарювання (вантажодержувачами). Порушення прав або законних інтересів будь-кого із суб'єктів правовідносин із перевезення вантажів потребує обрання належної форми й способу захисту порушеного права чи інтересу. Судовий захист прав учасників господарських правовідносин із перевезення вантажів залізничним транспортом подекуди обмежується необхідністю дотримання обов'язкових досудових (претензійних) процедур врегулювання спору, що з точки зору чинного українського законодавства є дискусійним і потребує додаткового вивчення.

Проблемам досудового врегулювання спору приділяли увагу такі українські вчені, як О.А. Беляневич, О.П. Подцерковний, О.О. Балобанов, В.В. Резнікова, О.В. Гончарова, Л.Є. Зуєва, І.В. Мельник, Т.В. Степанова та інші. Серед зарубіжних дослідників цієї проблеми назвемо таких, як Д.А. Суворов, А.Ф. Воронов, С.М. Рустамова, А.В. Баркевич, В.В. Кулешов, П.В. Ремішевський, М.О. Рожкова, Л.М. Ракітіна та інші. Водночас наукова спрямованість праць названих учених не стосувалася проблеми відповідності Конституції України наявного обов'язкового досудового порядку врегулювання спорів у сфері залізничних перевезень вантажів.

Метою статті є дослідження норм, що визначають порядок досудового врегулювання спору під час здійснення міжнародних перевезень вантажів залізничним транспортом та співвідношення цих норм із нормами Конституції України.

Відповідно до положень ст.5 першої редакції Арбітражного процесуального кодексу України з урахуванням традицій, що мали місце в арбітражному процесі СРСР, до подання позову обов'язковим було пред'явлення претензії стороні, яка порушила права чи законні інтереси. Виняток було встановлено щодо спорів про визнання недійсними актів ненормативного характеру з підстав, зазначених у законодавстві, та щодо справ за заявою прокурора [1].

Протягом 10 років існування незалежної України поступово певні категорії господарських спорів вилучалися з-під обов'язкової процедури доарбітражного (претензійного) врегулювання. Зокрема, Законом України від 02.03.1995 р. № 82/95-ВР було встановлено необов'язковість претензійного порядку для спорів за заявою Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень; Законом України від 13.05.1997 р. № 251/97-ВР – для спорів про визнання договорів недійсними, спорів про стягнення заборгованості за опротестованими векселями, спорів про звернення стягнення на заставлене майно, про визнання недійсними актів державних та інших органів, підприємств та організацій, які не відповідають законодавству й порушують права та охоронювані законом інтереси підприємств та організацій (незалежно від їх нормативного чи ненормативного характеру – Ю.Д.); Законом України від 20.04.2000 р. № 1664-III – для спорів про стягнення штрафів Національним банком України з банків та інших фінансово-кредитних установ; Законом України від 18.01.2001 р. № 2249-III – для спорів за заявою Рахункової палати. Законом України від 17.05.2001 р. № 2413-III було внесено зміни до ст.5 Арбітражного процесуального кодексу України, відповідно до яких обов'язковість дотримання претензійного порядку було залишено для спорів, що виникають із договору перевезення, договору про надання послуг зв'язку та договору, заснованому на державному замовленні, а також у разі, якщо така обов'язковість передбачається домовленістю сторін.

Конституційним Судом України (далі – КСУ) 09.07.2002 р. було прийнято історичне рішення № 15-рп/2002 в справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Торговий Дім «Кампус Коттон клуб» щодо офіційного тлумачення положення ч.2 ст.124 Конституції України (справа про досудове врегулювання). У вказаному рішенні КСУ зазначив: «Обов'язкове досудове врегулювання спорів, яке виключає можливість прийняття позовної заяви до розгляду й здійснення за нею правосуддя, порушує право особи на судовий захист. <...> Обрання певного засобу правового захисту, у тому числі й досудового врегулювання спору, є правом, а не обов'язком особи, яка добровільно, виходячи з власних інтересів, його використовує. <...> Встановлення законом обов'язкового досудового врегулювання спору обмежує можливість реалізації права на судовий захист» [2].

КСУ розтлумачив ч.2 ст.124 Конституції України, положення якої щодо поширення юрисдикції судів на всі правовідносини, що виникають у державі, необхідно розуміти так: право особи на звернення до суду за вирішенням спору не може обмежуватися законом, іншими нормативно-правовими актами. Встановлення законом або договором досудового врегулювання спору за волевиявлення суб'єктів правовідносин не є обмеженням юрисдикції судів і права на судовий захист.

У ч.2 резолютивної частини рішення № 15-рп/2002 КСУ зобов'язав Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України привести нормативно-правові акти у відповідність до вимог ст.124 Конституції України та її тлумачення у вказаному рішенні [2].

Законом України від 23.06.2005 р. № 2705-IV з метою узгодження положень Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПКУ) та інших законодавчих актів із вищезазначеним рішенням КСУ було внесено зміни до ст.5 ГПКУ, які діють і на сьогодні. Відповідно до зазначених змін сторони застосовують заходи досудового врегулювання господарського спору за домовленістю між собою; обов'язковість дотримання претензійного порядку для будь-яких категорій спорів у ГПКУ не передбачається.

Як справедливо зазначає В.В. Резнікова, тривалість дискусії щодо доцільності існування інституту досудового врегулювання спорів у господарському процесі вказує на неоднозначність і складність цього питання. Науковець стверджує: «З одного боку, звучать висловлювання про інститут досудового врегулювання господарських спорів як про «пережиток минулого», який практично нівельовано через втрати ним не тільки обов'язкового характеру, але й дієвості <...> з іншого – наголошується на необхідності збереження його як позасудового (альтернативного судовому) способу вирішення

економічних конфліктів» [3, с. 227].

Основними аргументами на користь претензійного порядку є такі: 1) збільшення завантаженості господарських судів і надмірна тривалість розгляду справ [5, с. 21]; 2) перевантаження господарських судів дрібними справами; 3) нераціональне витрачання публічних доходів на здійснення правосуддя, адже, як вважає О.А. Беяневич, судовий збір «не покриває та не може покривати всіх витрат, що виникають у зв'язку зі здійсненням правосуддя в конкретній справі» [4, с. 260]; 4) можливість збереження ділових відносин між сторонами спору; 5) найбільш швидке відновлення порушених прав кредитора [3, с. 227-229].

Основними недоліками досудового (претензійного) порядку визначаються такі: 1) затягування вирішення господарського спору; 2) звернення з претензією не зупиняє строку позовної давності та не дає жодної гарантії на позитивне вирішення конфлікту; 3) відсутність відповідальності за неповернення оригіналів документів, направлених як додатки до претензії; 4) відсутність можливості внаслідок розгляду претензії отримати акт преюдиційного характеру – ухвали чи рішення суду, у яких безпосередньо встановлюються факти, що мали місце за виникнення певних правовідносин, наприклад договірних, а також надається юридична оцінка вчиненим діям (резолютивна частина рішення); 5) повне або часткове визнання претензії не гарантує подальше виконання заявлених вимог; 6) відсутність правового механізму виконання визнаної претензії [3, с. 236-237; 6; 7; 8].

Не бажаючи детально заглиблюватися в дискусію щодо доцільності чи недоцільності існування досудового (претензійного) порядку врегулювання спорів (що не належить до предмета дослідження цієї статті), зауважимо, що наявний стан нормативного масиву щодо претензійного порядку в цілому задовольняє потреби учасників господарського обігу. З одного боку, відсутність обов'язкового досудового (претензійного) порядку врегулювання спорів є вдалою для особи, права якої порушено чи вірогідно порушено, адже така особа має право вибору: звернутися до відповідача з претензією чи з позовом. Обов'язковість дотримання претензійного порядку за деякими категоріями спорів може сприяти затягуванню вирішення господарського спору, вчиненню відповідачем навмисних дій щодо тривалого розгляду претензії, виведенню активів, на які можна було б накласти стягнення, може ускладнювати вжиття запобіжних заходів у господарському процесі (обов'язковим наслідком вжиття яких є подання позивачем позову у встановлений строк). З іншого боку, наявність в особи, права якої порушено чи вірогідно порушено, права на пред'явлення претензії в більшості спорів (що постає з положень ст.6 ГПКУ) дозволяє без звернення до суду вирішувати насамперед спори з контрагентами, з якими існують налагоджені ділові відносини та/або є впевненість у добросовісності контрагента. Обов'язок порушника відповісти на претензію (ч.8 ст.222 Господарського кодексу України) дозволяє потенційному позивачу шляхом аналізу відповіді зрозуміти правову позицію майбутнього відповідача та врахувати її під час складення позову, використовувати на свою користь можливі суперечності між відповіддю на претензію та відзивом на позовну заяву. Ненадання відповіді на претензії надає позивачу право, відповідно до ч.2 ст.49 ГПКУ, клопотати перед господарським судом про покладення судового збору на відповідача незалежно від результатів вирішення спору з посиланням на те, що спір виник внаслідок неправильних дій відповідача. Подібна позиція (щодо покладення судового збору на відповідача внаслідок невиконання обов'язку щодо відповіді на претензію) міститься в п.4.7 Постанови Пленуму Вищого господарського суду України (далі – ВГСУ) «Про деякі питання практики застосування розділу VI Господарського процесуального кодексу України» від 21.02.2013 р. № 7, а також у працях О.П. Подцерковного [9, с. 170-171] та О.А. Беяневич [4, с. 259].

Повертаючись до проблеми, яка повинна розкриватися відповідно до предмета дослідження, варто зауважити, що, незважаючи на наявність рішення КСУ від 09.07.2002 р. № 15-рп/2002, на сьогодні щодо спорів із міжнародного залізничного вантажного сполучення досудове врегулювання де-факто є обов'язковим, а в разі його недотримання господарські суди припиняють провадження в справі на підставі непідвідомчості спору господарським судам

або відмовляють у задоволенні позову.

Вказана теза підтверджується офіційною позицією ВГСУ, що викладена в п.3.17.2 Постанови Пленуму ВГСУ «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції» від 26.12.2011 р. № 18, у якій міститься висновок про обов'язковість дотримання досудового врегулювання спорів за позовами, пов'язаних із перевезеннями, що здійснюються на підставі угод про міжнародне залізнично-вантажне сполучення (СМГС) та міжнародне залізничне перевезення (КОТІФ) [11].

Також ця позиція підтверджується матеріалами судової практики. Наприклад, ВГСУ в постанові від 11.10.2007 р. № 22/147-07 зазначив: «У рішенні Конституційного Суду України від 09.07.2002 р. в справі № 1-2/2002 (справа про досудове врегулювання спорів) визнано, що право особи на звернення до суду за вирішенням спору не може бути обмежено законом або іншими нормативно-правовими актами України, проте не зазначено, що це стосується й міжнародних договорів України, якими встановлено інші норми, ніж ті, що передбачені законодавством України». Додатково ВГСУ зазначив: «Щодо посилення скажника в касаційній скарзі на необов'язковість дотримання досудового претензійного порядку згідно зі ст.ст.8, 13 та 124 Конституції України, то обов'язковість дотримання претензійного порядку досудового врегулювання спорів, встановлена чинною для України Угодою про міжнародне залізничне вантажне сполучення, не суперечить Конституції України, оскільки не забороняє звернення юридичної особи до відповідного суду, а встановлює порядок, дотримання якого дає змогу звернення особи за судовим захистом» [10].

Аналогічну позицію виражено в постановках ВГСУ від 23.07.2008 р. в справі № 30/299, від 29.10.2009 р. в справі № 27/65, від 29.10.2009 р. в справі № 1/295, від 14.02.2013 р. в справі № 5011-67/12614-2012.

Однак вважаємо, що подібне тлумачення ВГСУ норм законодавства України (до яких належать також міжнародні договори) не відповідає ст.ст.8, 13, 124 Конституції України й рішенню КСУ від 09.07.2002 р. в справі № 15-рп/2002 та є хибним.

Це можна пояснити такими аргументами:

- 1) у рішенні КСУ в справі № 15-рп/2002 зазначено: «Обов'язкове досудове врегулювання спорів, яке виключає можливість прийняття позовної заяви до розгляду та здійснення за нею правосуддя, порушує право особи на судовий захист». Буквальне тлумачення наведеної позиції КСУ дозволяє дійти висновку, що воно не пов'язується виключно з досудовим врегулюванням спорів, норми щодо якого закріплено в законах чи підзаконних актах, а стосується будь-якого досудового врегулювання, у тому числі й такого, що передбачається міжнародними договорами;
- 2) відповідно до ч.2 ст.124 Конституції України юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Зазначена норма не містить будь-яких обмежень розповсюдження юрисдикції судів на правовідносини, що регулюються міжнародно-правовими актами. Більше того, у рішенні КСУ в справі № 15-рп/2002 вказано: «Зі змісту ч.2 ст.124 Конституції України щодо поширення юрисдикції на всі правовідносини, що виникають у державі, випливає, що кожен із суб'єктів правовідносин у разі виникнення спору може звернутися до суду за його вирішенням. Суб'єктами таких правовідносин можуть бути громадяни, іноземці, особи без громадянства, юридичні особи та інші суб'єкти цих правовідносин. Зазначена норма, як і інші положення Конституції України, не містить застереження щодо допустимості судового захисту тільки після досудового врегулювання спору та неприпустимості здійснення правосуддя без його застосування» [2]. Жодного позначення на будь-яке обмежувальне тлумачення ч.2 ст.124 Конституції України у вищевказаному рішенні КСУ немає;
- 3) норми Конституції України мають пріоритет перед нормами міжнародного договору.

Відповідно до ч.2 ст.19 Закону України «Про міжнародні договори України» якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору. Однак зазначене правило не стосується співвідношення норм Конституції України та міжнародних договорів.

Не випадково відповідно до ч.2 ст.9 Конституції України укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України. Тому можна зробити висновок, що норми Основного Закону України мають вищу юридичну силу, ніж норми міжнародного договору.

Подібний висновок міститься також у Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» від 01.11.1996 р. № 9. У п.4 вказаної постанови Верховний Суд України зазначив: «Міжнародні договори застосовуються, якщо вони не суперечать Конституції України» [12].

Наведений висновок щодо пріоритету норм Конституції України перед нормами міжнародного договору знаходить своє підтвердження також у літературі. Наприклад, О.А. Назаренко у своєму дисертаційному дослідженні доводить верховенство положень Конституції України перед нормами міжнародних договорів України, що обумовлюється закріпленням у ст.8 Конституції України найвищої юридичної сили Конституції України та відповідності їй усіх нормативно-правових актів [13, с. 10].

Таким чином, слід зауважити, що вирішенням проблеми суперечливої судової практики ВГСУ, яка визнає обов'язковість дотримання претензійного порядку щодо спорів із міжнародних перевезень вантажів залізничним транспортом, може бути звернення заінтересованих осіб до Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення ч.2 ст.124 Конституції України в контексті її співвідношення з міжнародними договорами, які встановлюють обов'язковий порядок досудового врегулювання господарських спорів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арбітражний процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1798-12/ed19911106>.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Товариства з обмеженою відповідальністю «Торговий Дім «Кампус Коттон клуб» щодо офіційного тлумачення положення ч.2 ст.124 Конституції України (справа про досудове врегулювання спорів) № 15-рп/2002 від 09.07.2002 р. // Офіційний вісник України. – 2002. – № 28. – Ст. 1333.
3. Резнікова В.В. Досудове врегулювання господарських спорів : необхідність та шляхи реформування / В.В. Резнікова // Університетські наукові записки : часопис Хмельницького університету управління та права. Серія «Право. Економіка. Управління». – 2012. – Вип. 4. – С. 227-238.
4. Беяневич О.А. Про досудове врегулювання господарських спорів / О.А. Беяневич // Вісник господарського судочинства України. – 2014. – № 2. – С. 253-261.
5. Подцерковний О.П. До проблеми примирення сторін у господарському процесі / О.П. Подцерковний // Українське комерційне право : науково-практичний журнал. – 2011. – № 11. – С. 20-26.
6. Рибальченко Н.О. Конфлікти й протиріччя – у суді й поза ним [Електронний ресурс] / Н.О. Рибальченко // Правовий тиждень. – 2008. – № 47. – Режим доступу : <http://legalweekly.com.ua/article/?uid=775>.
7. Гола Л.В. Переваги та недоліки досудового порядку вирішення господарських спорів [Електронний ресурс] / Л.В. Гола. – Режим доступу :

<http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=45479>.

8. Павлюченко Ю.М. Примусове виконання визнаної претензії / Ю.М. Павлюченко // *Право України*. – 2011. – № 6. – С. 78–83.
9. Подцерковний О.П. Господарське процесуальне право : підручник / [О.П. Подцерковний, О.О. Квасніцька, Т.В. Степанова та ін.]; за ред. О.П. Подцерковного, М.Ю. Картузова. – Х. : Одіссей, 2012. – 400 с.
10. Постанова Вищого господарського суду України від 11.10.2007 р. по справі № 22/147-07 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/1064088>.
11. Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції : Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 26.12.2011 р. № 18 // *Вісник господарського судочинства*. – 2012. – № 1. – Ст. 27.
12. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 01.11.1996 р. № 9 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96>.
13. Назаренко О.А. Міжнародні договори України в системі джерел конституційного права України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право» / О.А. Назаренко ; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К., 2006. – 230 с.

REFERENCES

1. Arbitration Procedural Code of Ukraine of 11.06.1991 [Electronic resource]. – Access mode : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1798-12/ed19911106>.
2. The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the constitutional appeal of the Limited Liability Company “Torhovyi Dim “Campus Cotton Club” on the official interpretation of the provisions of Article 124 of the Constitution of Ukraine (case of pre-trial settlement of disputes) № 15-пн/2002 of 09.07.2002 // *Oficiyniy visnik of Ukraine*. – 2002. – № 28. – Art. 1333.
3. Rieznikova V. Pre-trial Settlement of Commercial Disputes : the Need and Ways to Reform / V. Rieznikova // *University naukovi zapiski : chasopis of Khmel'nickogo university of management and right. Seriya «Pravo. Ekonomika. Upravlinnya»*. – 2012. – Iss. 4. – P. 227-238.
4. Beliane vych O. On Pre-trial Settlement of Commercial Disputes / O. Beliane vych // *Visnik gospodarskogo sudochinstva*. – 2014. – № 2. – P. 253-261.
5. Podtserkovnyi O. To the Problem of Conciliation in the Commercial Procedure / O. Podtserkovnyi // *Ukrainske komerциyne pravo : naukovo-praktichniy zhurnal*. – 2011. – № 11. – P. 20-26.
6. Rybalchenko N. Conflicts and Contradictions – in Court and Outside It [Electronic resource] / N. Rybalchenko // *Pravoviy tizhden'*. – 2008. – № 47. – Access mode : <http://legalweekly.com.ua/article/?uid=775>.
7. Hola L.V. Advantages and Disadvantages of Pre-Trial Procedure for Settling Commercial Disputes [Electronic resource] / L.V. Hola. – Access mode : <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=45479>.
8. Pavliuchenko Yu. Enforcement of Recognized Claim / Pavliuchenko Yu. // *Pravo Ukraine*. – 2011. – № 6. – P. 78-83.

9. Podtserkovnyi O. *Gospodars'ke procesual'ne pravo* [Commercial Procedural Law] : textbook / [O. Podtserkovnyi, O. Kvasnitska, T. Stepanova et al.]; eds. A. Podtserkovnyi, M. Kartuzova. – Kharkiv : Odyssey, 2012. – 400 p.
10. Resolution of the Supreme Economic Court of Ukraine of 11.10.2007 in case № 22/147-07 [Electronic resource] // Unique state register of court decisions. – Access mode : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/1064088>.
11. On Some Questions Regarding the Practice of Application of the Commercial Code of Ukraine by Courts of First Instance : SECU Plenum Resolution of 26.12.2011 № 18 // *Visnik gospodarskogo sudochinstva*. – 2012. – № 1. – Art. 27.
12. On the Application of the Constitution of Ukraine in the Administration of Justice : Resolution of the Supreme Court of Ukraine of 01.11.1996 № 9 [Electronic resource]. – Access mode : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-96>.
13. Nazarenko O. International treaties of Ukraine in the System of Sources of Constitutional Law in Ukraine : thesis for the degree of candidate of law sciences : major 12.00.02 / O. Nazarenko ; National Academy of Sciences of Ukraine, V.M. Koretsky Institute of State and Law. – Kyiv, 2006. – 230 p.

УДК 342.727 (477)

**ПРАВО НА СВОБОДУ ДУМКИ ТА СЛОВА, НА ВІЛЬНЕ ВИРАЖЕННЯ
СВОЇХ ПОГЛЯДІВ І ПЕРЕКОНАНЬ: СУТНІСТЬ,
ГАРАНТІЇ ДОТРИМАННЯ ТА МЕЖІ РЕАЛІЗАЦІЇ**

Мартинов М.П., к.ю.н., доцент

*Запорізький національний університет,
вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна
nick-martynov@mail.ru*

У статті досліджуються сутність, гарантії дотримання й межі реалізації права на свободу думки та слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Зокрема, проаналізовано положення міжнародно-правових актів та актів національного законодавства, якими закріплюється визначене право. Крім того, досліджено питання законодавчої регламентації забезпечення дотримання свободи слова в діяльності засобів масової інформації, а також порядок захисту особою своїх прав та законних інтересів у разі поширення про неї неправдивої інформації.

Ключові слова: основні права та свободи людини й громадянина, право на свободу думки та слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, право на інформацію.

**ПРАВО НА СВОБОДУ МЫСЛИ И СЛОВА, НА СВОБОДНОЕ ВЫРАЖЕНИЕ СВОИХ ВЗГЛЯДОВ
И УБЕЖДЕНИЙ: СУЩНОСТЬ, ГАРАНТИИ СОБЛЮДЕНИЯ И ПРЕДЕЛЫ РЕАЛИЗАЦИИ**

Мартынов Н.П.

*Запорожский национальный университет, ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, Украина
nick-martynov@mail.ru*

В статье исследовано сущность, гарантии соблюдения и пределы реализации права на свободу мысли и слова, на свободное выражение своих взглядов и убеждений. В частности, проанализированы положения международно-правовых актов и актов национального законодательства, которыми закреплено данное право. Кроме того, исследованы вопросы законодательной регламентации обеспечения соблюдения свободы слова в деятельности средств массовой информации, а также порядок защиты лицом своих прав и законных интересов в случае распространения о нём неправдивой информации.